

Vaxholm 2040, granskning

Naturskyddsföreningens remissyttrande, november 2025.

1. Sammanfattning	1
2. Planeringsprinciper	1
3. Befolkningsutveckling	2
4. Utvecklingsområden	2
5. Övergripande ställningstaganden	4
6. Grönstruktur och natur	4
7. Strandskydd	5
8. Klimat- och energistrategi	5
9. Infrastruktur och trafik	6
10. Miljökonsekvensbeskrivning	6

1. Sammanfattning

Naturskyddsföreningen i Vaxholm lämnar härmed sina synpunkter.

Naturskyddsföreningen viktigaste synpunkter i denna skrivelse är följande:

1. Vaxholms bidrag till regionens utveckling kan aldrig främst vara ett tillskott av bostäder, utan att erbjuda en unik kultur- och naturmiljö.
2. Skydda stränderna genom strikt tillämpning av strandskyddsbestämmelserna för att därigenom behålla Vaxholms attraktionskraft.
3. Utveckla Vaxholm till en cykelstad.
4. Nollalternativet är inte realistiskt och inte integrerat i planen, och planen frångår därigenom miljöbalkens krav på rimliga och jämförbara alternativ i miljöbedömningen.
5. Samtliga negativa konsekvenser som lyfts fram i Miljökonsekvensbeskrivningen behöver adresseras i översiktsplanen med möjliga åtgärder för att minimera effekterna.

2. Planeringsprinciper

Naturskyddsföreningen välkomnar redogörelsen för planeringsprinciper i början av avsnittet Ställningstaganden. Om de principer som listas för robusta ekosystem och klimatsmart och varsam förtätning också kommer att genomsyra den faktiska planeringen finns förutsättningar för en mer hållbar utveckling i kommunen.

3. Befolkningsutveckling

I rapporten Demografiskt bostadsbehov i Stockholmsregionen 2022-2060 som är en bilaga till RUFS 2060 (ännu ej antagen) finns prognoser för befolkningsutvecklingen i regionen och beräkningar av det tillskott av bostäder som behövs för att möta det demografiska behovet. För Vaxholms del anges för åren 2022-2040 ett årligt tillskott på 50-100 bostäder per år. Totalt skulle detta innebära ett invånarantal på mellan 14 000 och 16 000 år 2040, i det senare fallet en befolkningsökning på totalt 35 % jämfört med i 2022.

Prognoserna i RUFS 2060 är naturligtvis väldigt osäkra och befolkningsutvecklingen kan mycket väl ta en annan riktning, under påverkan från politiska beslut på riksnivå, men också faktorer som nativitet och migration. Störst påverkan har dock förstås kommunens egen planering. Naturskyddsföreningen menar att det är bättre att basera bostadsbyggandet i kommunen efter vad som är långsiktigt hållbart och i takt med infrastruktursatsningar, än efter osäkra prognoser på regional nivå.

Vi vill också understryka att Vaxholms roll i regionen inte i första hand är att tillhandahålla nya bostäder för tillkommande länsinvånare utan att vara ett besöksmål för natur- och kulturaktiviteter för alla i länet liksom för inrikes och utrikes turister. Dessutom har takten i befolkningsökningen i länet mattats av, så det övergripande demografiska behovet kan antas minska.

4. Utvecklingsområden

Engarn

Natur- och kulturmiljön vid Engarn är unik och väl värd att bevara. Naturskyddsföreningen välkomnar därför att kommunen bedömer att det som "är olämpligt att exploatera på Engarn i den utsträckning som förordas av RUFS 2050".

Östra Killingen

Naturskyddsföreningen ställer sig undrande till kommunens varierande ställningstaganden när det gäller exploatering av Killingen.

I ett yttrande till MÖD (antaget i KF 2020-02-06) beträffande möjliga alternativ till att förlägga bebyggelse inom strandskyddat område på Norrberget skrev kommunen:

"Av stadens inventering och kategorisering av marken 2019 framgår att Killingen till stora delar består av rekreationsskog och naturskog. Att bygga i detta område innebär ett större ingrepp i naturen än att bebygga inom detaljplanen för Norrberget. Killingen har övervägts för bebyggelse men staden har inte gått vidare med fördjupade utredningar då det är ett utmanande område på många sätt, till exempel gällande topografi och natur."

I det nya förslaget Vaxholm 2040 står dock följande:

"Området vid Killingen på Resarö har goda förutsättningar för att utvecklas till ett område med varierad bebyggelse och närhet till naturen."

Vilket av dessa ställningstaganden kommer att gälla på längre sikt? Denna fråga ställde Naturskyddsföreningen också i samrådsfasen men den kommenterades inte i samrådsredogörelsen. Naturskyddsföreningen anser att en eventuell, och i så fall mycket varsam, exploatering av området måste kompletteras med ett formellt skydd av resterande delar, helst i form av naturreservat.

Storäng västra

Det område som anges i granskningsdokumentet sammanfaller med planområdet i förslaget till detaljplan (Dp 413). Naturskyddsföreningen förutsätter att det område som är tänkt att bebyggas med bostäder är begränsat på samma sätt som i detaljplaneförslaget och att resterande yta avsätts som naturområde, inklusive det område som reserverats för en förskola, eftersom en sådan inte längre är aktuell.

Vaxö mitt

I planeringen av detta område behöver den mest prioriterade åtgärden vara att åtgärda bristerna i trafiksäkerheten vid korsningen mellan Stockholmsvägen och Ingenjörsvägen/Johannesbergsvägen, till exempel med en planskild övergång för gång och cykeltrafik. Med säkrare väg för skolbarnen skulle behovet för föräldrar att skjutsa dem minska och därigenom förbättringseffekten bli dubbel.

Norra Bogesund

Naturskyddsföreningen har uppfattat att planerna för detta område än så länge är väldigt vaga och att utredningar krävs innan de kan konkretiseras. Vi vill dock redan nu påpeka det olämpliga i att exploatera området söder om väg 274, då en sådan oundvikligen kommer att påverka Natura 2000-området Nibbleviken negativt. Även jordbruksmark och skogspartier med höga naturvärden bör undantas. I direktiven för de utredningar som kan komma att beställas bör idéer om hur en eventuell planskild korsning över eller under väg 274 kan anordnas så att den även fungerar som ekodukt.

Östra Rindö, Västra Rindö, Del av västra/mellersta Rindö

De planer som finns för utveckling av Östra Rindö till ett kommundelscentrum förutsätter byggande av bostäder både i området självt och på övriga delar av Rindö. En sådan utveckling av en ö utan fast vägförbindelse verkar inte vara speciellt genomtänkt ur ett hållbarhetsperspektiv.

Naturskyddsföreningen menar att innan planer på nya bostäder och verksamheter ens kan övervägas måste trafikfrågan först få en lösning.

Att öka kapaciteten för färjetrafiken är visserligen en möjlighet men riskerar att flytta framkomlighetsproblemen till Vaxön. Det finns också väl dokumenterade samband mellan ökad kapacitet och ökad trafik. När framkomligheten ökar, kommer fler att ta bilen. Därför måste eventuella förbättringar för biltrafik mötas med minst lika stora förbättringar för kollektivtrafiken, annars är risken stor att kapacitetsökningen äts upp av kraftigt ökad trafik.

Naturskyddsföreningen anser att kommunen bör verka för följande:

- att låta Rindöbussen fortsätta in till Tekniska högskolan, åtminstone i rusningstrafik
- ökad turtäthet på buss 439 mellan Stenslätten på Värmdö och Slussen
- att en busslinje med små bussar som går mellan Skarpö by och färjeläget inrättas
- att båttrafiken utvecklas ytterligare

5. Övergripande ställningstaganden

Naturskyddsföreningen anser att all ny bebyggelse i Vaxholm bör göras i trä. I ett meddelande från EU-kommissionen kallat "En renoveringsväg för Europa – miljöanpassa våra byggnader, skapa jobb och förbättra liv", skriver man: "För att minimera fotavtrycket från byggnader krävs resurseffektivitet och ett cirkulärt tänkande kombinerat med att delar av byggsektorn görs till en koldioxidsänka, t.ex. genom främjandet av grön infrastruktur och användning av organiska byggmaterial som kan lagra koldioxid, såsom trä från hållbara källor."

Vid fastställande av minsta tomtstorlek i ett område ska påverkan på landskapsbilden, kulturmiljön och infrastruktur tas med i bedömningen. Detaljerade riktlinjer för tomtstorlek har i Vaxholm 2040 givits för Resarö, men det vore också önskvärt med principiella riktlinjer för hela kommunen.

Naturskyddsföreningen välkomnar att kommunen tagit fram ett PM för värdering av jordbruksmark. Kartan på sidan 40 i PM:et visar på förändringen av jordbruksmarkens utbredning mellan år 1900 och 2023. När det gäller Bogesundslandet drar PM:et den enligt Naturskyddsföreningen felaktiga slutsatsen att "fördelningen mellan skog och åkermark varit relativt oförändrad de senaste århundradena". I själva verket ersattes stora områden jordbruksmark med trädplanteringar efter att staten exproprierade området på 1940-talet, företrädesvis för att bedriva skogsforskning. Då dessa forskningsprojekt har upphört borde mycket av denna mark ha en potential att åter omvandlas till jordbruksmark. Hur detta skulle kunna ske är knappast en fråga för översiktsplanen, men möjligheten behöver i alla fall nämnas, och PM:et behöver korrigeras när det gäller beskrivningen av den historiska utvecklingen av jordbruksmarken.

Naturskyddsföreningen anser att koloniområdet vid Engarn ska permanentas och att kommunen i kommande planering säkerställer att tänkbara lokaliseringar av ytterligare koloniområden inte omöjliggörs.

Sprängningar vid byggnationer borde undvikas generellt. För de detaljplaner där detta redan finns inskrivet ska regeln också tillämpas. Det finns också hälsoskäl. Berggrunden är radonhaltig i många delar av kommunen och sprängmassor släpper ifrån sig radon i högre grad än berggrunden i sig.

6. Grönstruktur och natur

Allt fler kommuner börjar tillämpa kalhyggesfritt skogsbruk på sin egen mark. Exempelvis har Luleå kommun nyligen tagit följande principbeslut om skogsskötseln på kommunens mark:

"Utgångspunkten vid skötsel och avverkning ska vara ett hyggesfritt skogsbruk. Det innebär ett brukande som bevarar ett kontinuerligt trädskikt och möjliggör successiv föryngring utan att skapa kalhyggen." (Skogspolicy Luleå kommun).

Då i princip all skog i Vaxholm är tätortsnära skulle ett ställningstagande för kalhyggesfritt skogsbruk ha stor betydelse för rekreationsvärdena. Vaxholm har goda förutsättningar för kalhyggesfritt skogsbruk för all skog och kommunen bör i ett första steg ta ett principbeslut om att tillämpa kalhyggesfritt skogsbruk på sin egen mark. I ett andra steg anser Naturskyddsföreningen att kommunen bör agera för att efter samråd med övriga skogsägare (framför allt Fastighetsverket) förklara Vaxholm som Sveriges första kalhyggesfria kommun.

7. Strandskydd

Det finns en stor efterfrågan på sjönära lägen för nybyggnation i Vaxholm. Att anpassa kommunens planering till detta är dock en bedräglig och kortsiktig hållning som leder till en förlust av värdefulla naturmiljöer och rekreationsområden, och därför på längre sikt ödelägger områdenas attraktivitet. Strandskyddsbestämmelserna är i själva verket ett av kommunens viktigaste medel för att kunna behålla Vaxholms attraktionskraft. Genom att i översiktsplanen tydliggöra att kommunen ser de få kvarvarande icke privatiserade stränderna som ytterst värdefulla för friluftsliv, växt- och djurliv samt för landskapsbilden, skapas en grund för en restriktiv hållning i detaljplanering och bygglovshantering.

De nya strandskyddsbestämmelserna som trädde i kraft 1 juli 2025 (inte 1 oktober) innebär inga större förändringar för Vaxholms del. Enligt granskningshandlingen ska strandskydd "inte längre återinträda om syftet och användningen med planen är detsamma". Detta är inte en korrekt tolkning. En bättre beskrivning finns i Naturvårdsverkets vägledning: "Kommunerna ska i vissa fall kunna besluta att upphävt strandskydd inte återinträder när en äldre detaljplan ersätts med en ny" (MB 6 kap. 18 j § och PBL 4 kap. 17 a §).

Det är viktigt att komma ihåg att strandskyddet fortfarande är en förbudslagstiftning och att undantag ska ges med stor restriktivitet. Exempel på åtgärder som Naturskyddsföreningen vill se för att uppgradera skyddet av stränderna är följande:

- Upphöj Vaxholms kvarvarande oexploaterade stränder till en strategisk, oersättlig resurs för alla Vaxholmsbor och besökare.
- Behåll strandskyddet inom tomtmark närmast strandlinjen om den är allmäntillgänglig, även om den bara är tillgänglig från vattnet.
- I de fall det bedöms nödvändigt att upphäva strandskyddet i detaljplaner, se till att planbestämmelserna är så restriktiva som möjligt för byggnationer, brygganläggningar och liknande samt för förändringar av naturmiljöer.
- Att behålla strandskyddet i vattenområden inom detaljplaner ska vara normen, inte bara "lämpligt".
- Kommunen behöver vara restriktiv med dispenser till bryggor. Pålade bryggor med upphöjda bryggdäck är att föredra framför flytbryggor. (Våra bryggors påverkan på växter och djur, Länsstyrelsen i Stockholms län
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.1b1d393819324610c3748858/1732516008943/V%C3%A5ra%20bryggors%20p%C3%A5verkan%20p%C3%A5%20v%C3%A4xter%20och%20djur.pdf>)

8. Klimat- och energistrategi

Installation av solpaneler på kommunala fastigheter går för långsamt. I översiktsplanen bör det framgå att kommunen prioriterar solceller på egna fastigheter för att föregå med gott exempel.

Fastighetsägare bör stimuleras att genomföra energibesparande åtgärder, samt att installera solpaneler. EU-kommissionen skriver t.ex. "för att uppnå utsläppsminskningens målet på 55 % till 2030 bör EU minska byggnaders utsläpp av växthusgaser med 60 %, deras slutliga energianvändning med

14 % och energiförbrukningen för uppvärmning och kylning med 18 %. EU måste därför snabbt fokusera på hur byggnader kan göras hållbarare, mer energieffektiva och mindre koldioxidintensiva under hela sin livscykel.”

Enligt Tove Malmqvist Stigell, docent i hållbart byggande på KTH, kommer vi om 30 år att ha kvar 90 % av de byggnader vi har idag. Därför måste vi arbeta med de befintliga bestånden. Den kraftfulla viljeyttring som kan förmå även privata fastighetsägare att agera, syns inte till i översiktsplanen.

EU har konstaterat att svenskt skogsbruk inte är hållbart och ett grundproblem är att största delen (80 %) av avverkningarna går till bränsle och kortlivade produkter. Värmeverket på Kullön bör endast använda bränsle från hållbart skogsbruk, dvs GROT och restprodukter från träindustrin, inte stamvirke. Ris och grenar från hushåll i kommunen borde kunna samlas upp och flisas i närheten av värmeverket för att både minska transporter och undvika att enskilda eldar sitt ris utan att ta till vara värmevärdet i det.

9. Infrastruktur och trafik

Naturskyddsföreningen ser positivt på att kommunen verkar för att Ytterby strands brygga ska trafikeras av skärgårdstrafiken. Vi ser en möjlighet att kombinera detta med en lokal busslinje med bussar anpassade för vägnätet på ön, och som skulle kunna ha hållplatser i anslutning till bryggorna både vid Ytterby strand och vid Ytterby. En sådan linje skulle tidvis kunna ersätta linje 682 genom att fungera som matarbuss till Engarn och dessutom ha turer som fortsätter in till Vaxön. Denna lösning skulle kraftigt förbättra möjligheterna att resa kollektivt för Resaröborna.

En liknande lösning skulle också vara önskvärd på Rindö/Skarpö. Se även avsnittet om Östra Rindö.

När det gäller cykelinfrastrukturen vill Naturskyddsföreningen upprepa två tidigare förslag:

- Cykelbana till Bogesunds slott kan dras längs Blå leden som på den sträckan i stort sett följer den sträckning som Bogesundsvägens hade före 1926. Påsundsbron kunde få markerade gång- och cykelbanor på båda sidor och biltrafiken endast ett körfält i mitten.
- Cykelparkeringar vid alla busshållplatser för 682 och 670 samt vid Karlsudd.

Naturskyddsföreningen har stora förhoppningar på riktlinjer i kommunens utlovade cykelplan, när det gäller förbättrat cykelvägnät, utformning av cykelbanor, framkomlighet, belysning och så vidare. Vaxholm har potential att bli en cykelstad.

Ytterligare två transportrelaterade åtgärder som Naturskyddsföreningen efterlyser:

- Ökad samordning med grannkommunerna när det gäller transporter för kommunala behov.
- Kommunens egna fordon ska vara fossilfria.

10. Miljökonsekvensbeskrivning

Miljöbedömningen skall vara en integrerad del av processen med att ta fram en översiktsplan (MB kap 6 § 1) och ”en identifiering, beskrivning och bedömning av rimliga alternativ med hänsyn till planens eller programmets syfte och geografiska räckvidd.” (MB kap 6 § 11 punkt 2).

Det enda alternativ som presenteras, dessutom endast i Miljökonsekvensbeskrivningen, är ett nollalternativ som i princip bygger på att befintlig översiktsplan, Vaxholm 2030, fortsätter att gälla. Det blir ett missvisande alternativ eftersom Vaxholm 2030 räknade med en kraftig befolkningstillväxt, medan det nuvarande förslaget är mer måttligt.

MKB:n ska innehålla "en sammanfattning av de överväganden som har gjorts, vilka skäl som ligger bakom gjorda val av olika alternativ och eventuella problem i samband med att uppgifterna sammanställdes" (MB kap 6 § 11 punkt 6).

Slutligen ska det när översiktsplanen blir antagen finnas en redovisning av "skälen för att planen eller programmet har antagits i stället för de alternativ som övervägts" (MB kap 6 § 16 punkt 3)

Det är olyckligt att kommunen i sina planer och program upprepat missar att arbeta in olika alternativ i själva planen, och i stället nöjer sig med att ta fram hypotetiska alternativ i MKB:n. Detta förfaringsätt gör att alla överväganden som gjorts inte tydliggörs eftersom endast miljöaspekterna blir belysta. Det blir på det sättet uppenbart att kommunen inte på något seriöst sätt övervägt att genomföra alternativa planer, i det här fallet nollalternativet. Därigenom frångår man lagens intentioner med miljöbedömningen.

Naturskyddsföreningen räknar inte med att någon ändring skulle kunna ske inför antagandet av översiktsplanen, det skulle kräva ett ganska stort omtag. Vi vill däremot inspirera kommunen att i framtida planer ändra förfaringssätt så att olika alternativ verkligen integreras i planarbetet i ett tidigt skede. Det är möjligt att det kan komplicera arbetet något, men Naturskyddsföreningen är övertygad om att det leder till bättre resultat och i slutändan visar sig vara värt den extra mödan.

Naturskyddsföreningen anser också att planen borde adressera samtliga faktiska och potentiella negativa konsekvenser som lyfts fram i MKB:n och hur dessa kan minimeras.

Vaxholm 16/11 2025

Jan Holmbäck
Naturskyddsföreningen i Vaxholm